

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. Сковороди

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ**

Випуск 9

Харків
2016

chloropus), лиска (*Fulica atra*), чайка (*Vanellus vanellus*), коловодник звичайний (*Tringa totanus*), зозуля (*Cuculus canorus*), рибалочка (*Alcedo atthis*), ластівка берегова (*Riparia riparia*), плиска біла (*Motacilla alba*), п. жовта (*M. flava*), п. жовтоголова (*M. citriola*), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides*), к. річкова (*L. fluviatilis*), очеретянка лучна (*Acrocephalus schoenobaenus*), о. чагарникова (*A. palustris*), о. ставкова (*A. scirpaceus*), о. велика (*A. arundinaceus*), кропив'янка рябогруда (*Sylvia nisoria*), к. сіра (*S. communis*), к. прудка (*S. curruca*), трав'янка лучна (*Saxicola rubetra*), синьошийка (*Luscinia svecica*), синиця вусата (*Panurus biarmicus*), ремез (*Remis pendulinus*), вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*), чечевиця (*Carpodacus erythrinus*).

Степовий орнітокомплекс яружно-балкової системи околиць с. Кам'янка представлений 6 видами (3 види гніздові пролітні і 3 види гніздові осілі). На сухих луках і на степових схилах балок гніздяться фазан (*Phasianus colchicus*), куріпка сіра (*Perdix perdix*), перепілка (*Coturnix coturnix*), жайворонок польовий (*Alauda arvensis*), посмітюха (*Galerida cristata*). У крутих схилах яруг розташовані колонії бджолоїдки (*Merops apiaster*).

Орнітокомплекс заведеної території с. Кам'янка представлений 9 видів, серед них 3 види гніздові пролітні: боривітер звичайний (*Falco tinnunculus*), серпокрилець чорний (*Apus apus*), горихвістка чорна (*Phoenicurus ochruros*) і 6 видів гніздові осілі: горлиця садова (*Streptopelia decaocto*), сич хатній (*Athene noctua*), горобець хатній (*Passer domesticus*), г. польовий (*P. montanus*), синиця велика (*Parus major*), с. блакитна (*P. caeruleus*). Сичі хатні (3-4 пари) гніздяться в покинутих зруйнованих сільськогосподарських будівлях (корівники, конюшні).

У складі орнітофауни досліджених біотопів території с. Кам'янка та його околиць зареєстровано 8 рідкісних видів, серед яких 1 вид занесений до Європейського Червоного списку (деркач), 1 вид – до Червоної книги України (2009) (лунь лучний), 5 видів – до Червоного списку Харківської області (бугай, бугайчик, коловодник звичайний, рибалочка, синиця вусата).

Грицаєнко Юлія

ЖИВЛЕННЯ ТА ФАУНА НІДІКОЛІВ СИНИЦІ БЛАКИТНОЇ (*PARUS CAERULEUS L.*) В УМОВАХ НПП «ГОМІЛЬШАНСЬКІ ЛІСИ»

Наукові керівники – к.б.н., доцент А.Б. Чаплигіна,

аспірант Д.І. Бондарець-Юзик

Дослідженням трофоценотичної структури кормового раціону птахів присвячено обмаль праць, у зв'язку зі складністю збирання та обробки матеріалу, який найчастіше представлений фрагментами безхребетних. Вивчення живлення та фауни нідіколів синиці блакитної (*Parus caeruleus L.*) є перспективним для боротьби зі шкідниками лісових угідь. У зв'язку з цим, наші знання є важливими для охоронних лісозахисних заходів. Подібні дослідження необхідні для уточнення структури їх живлення, характеру зв'язків їх головних і другорядних компонентів.

Мета дослідження полягала у вивченні живлення та фауни нідіколів синиці блакитної на території НПП «Гомільшанські ліси».

Матеріали зібрані у весняно-літній період 2015 р. в околицях навчально-спортивного табору «Гайдари» в межах НПП «Гомільшанські ліси» у Зміївському районі Харківської області. Для визначення фауни нідіколів досліджували 10 гнізд, які були знайдені у 2013-2015 рр.

Для отримання проб пташиного корму використовували метод накладання шийних лігатур (Мальчевский, Кадочников, 1953). Під наглядом знаходилося 3 гнізда синиці

блакитної. Всього зібрано 36 кормових проб, які були відібрані в пташенят у віці 3-13 діб. Визначено 48 екземплярів та 22 таксони безхребетних тварин.

У складі нідіколів виявлено представників 22 таксонів з 4 класів та 18 родин. Переважають Комахи (*Insecta*) - 69,05%. Менше представників класу Рівноногих (*Isopoda*)—21,43%. Значно менший відсоток представників класу Багатоніжки (*Myriapoda*) та Павукоподібні (*Arachnoidae*) по 4,76%. У складі нідіколів переважали зоофаги - 62%. Субдомінантами були фітофаги та сапрофаги (по 15% відповідно).

Основу кормового раціону пташенят синиці блакитної склали представники класу Комахи - 60%, та Павукоподібні - 40%, які у переважній більшості є шкідниками лісового господарства. З'ясовано, що у складі корму домінували фітофаги – 68%. Значно менше виявлено зоофагів – 32%.

Таким чином, синиця блакитна створює вплив на фауну клімаксових сукцесій. Тож варто приваблювати синиць блакитних у лісові ценози в якості обмежуючого фактору для шкідників автотрофів, шляхом розвішування штучних гніздівель.

Гусар Катерина

ЖИВЛЕННЯ ТА СКЛАД НІДІКОЛ КРОПИВ'ЯНКИ ЧОРНОГОЛОВОЇ (*Sylvia atricapilla* L.) В НПП «ГОМІЛЬШАНСЬКІ ЛІСИ»

Науковий керівник – к.б.н., доцент А.Б. Чаплигіна

На сьогодні даних з вивчення трофоценотичної структури кормового раціону птахів досить обмаль, адже потрібно зібрати та обробити матеріали, що в основному представлені фрагментами безхребетних. Вивчення живлення та фауни нідіколів кропив'янки чорноголової (*Sylvia atricapilla* L.) є перспективними для уточнення структури консортивних зв'язків кропив'янок їх головних і другорядних компонентів. Наші знання будуть корисними під час проведення лісозахисних заходів.

Метою роботи є вивчення живлення та фауни нідіколів кропив'янки чорноголової (*Sylvia atricapilla* L.) на території Національного природного парку «Гомільшанські ліси».

Дослідження проводилися у квітні – вересні 2011-2014 рр. в околицях навчально-спортивного табору «Гайдари» в межах НПП «Гомільшанські ліси» Зміївського району Харківської області. Для визначення фауни нідіколів розібрано 11 гнізд кропив'янки чорноголової. Для отримання проб корму птахів використовували метод накладання шийних лігатур (Мальчевський, Кадочников, 1953). Зібрано 15 кормових проб кропив'янок чорноголових, визначено 15 екземплярів та 12 таксонів безхребетних тварин.

Аналіз зібраних матеріалів показав, що серед нідікол гнізд чорноголової кропив'янки було знайдено багатьох представників різних класів безхребетних. Найбільша кількість представників належить до класу Ракоподібних (*Crustacea*) – 62,07 %. Набагато менше представників класу Молюски (*Mollusca*) – 20,69 %. Ще менший відсоток представників класу Комахи (*Insecta*) – 14,48 %. І найменше у гніздах було знайдено представників Павукоподібні (*Arachnoidae*). Серед загальної кількості знайдених безхребетних представники даного класу зайняли лише 2,76 %.

Також аналіз показав, що серед кормового складу чорноголової кропив'янки було знайдено багатьох представників різних рядів комах. Найбільша кількість представників належить до ряду прямокрилі (*Orthoptera*) – 40,00 %. Менше представників ряду двокрилі (*Diptera*) – 26,66. Ще менший відсоток представників ряду лускокрилі (*Lepidoptera*) – 20,00 %. І найменше у гніздах було знайдено представників рядів веслокрилих (*Raphidioptera*) та пластинчастокрилих по (6,67%).

Аналіз трофічної структури кормових проб гнізд кропив'янки чорноголової на території НПП «Гомільшанські ліси» показав, що домінують фітофаги – 59 %, субдомінантами є зоофаги – 25 %, найменше представлені сапрофаги та некрофаги по 8%.